

צחוק של מנצח, ארשת של מנוצח: מי היה המפקד העליון של צה"ל?

אולם אליאב חפשו דמות אקטואלית, כדי להמחיש את טענתו (הנכונה כשלעצמה). בחפשו חברי-כנסת שיהיה ההיפך הגמור מטיפוס צבאי, שלף את שמו של אברהם ורדיגר, ח"כ פועלי-אגודת-ישראל, ואמר שגם הוא יכול היה להיות שר-ביטחון מוצלח. (אחרי המליחמה התפרסמה מעשייה זו, כאשר הקצינים שנכחו בהוצאה המקורית אמרו לאליאב, לדבריו, שאכן מוטב היה אילו כיהן ורדיגר במקום דיין ערב יום-הכיפורים.)

ועדת-אגרנט חזרה, פשוט, על תרגילי-ורדיגר — אך במגמה אחרת?

בבואה לנתח את תפקידו ואחריותו של שר-הביטחון, עברה הוועדה לפתע למישור פורמלי-מופשט.

היא יצרה פיקציה — כדי להתחמק מן המצב הממשי ששרר בתקופת האירועים שנמסרו לשיפוט.

לפי התיאור המופשט הזה, לא היה שר-ביטחון בשם משה דיין, בעל מעמד מסוים ותכונות מסוימות, שהשפיעו בהכרח על המתרחש.

לא היה שר-ביטחון תיאורטי, עלום-שם, בעל מעמד תיאורטי, שממנו נובעות סמכויות תיאורטיות, ושעליו מוטלת אחריות תיאורטית. מין ורדיגר שכוה.

וכך אומרת הוועדה (ושוב, כדאי לשים לב לנסיבות, לא פחות מאשר לתוכן): „לא נקבע מעולם ששר-הביטחון הוא מעין „רמטכ"ל-על", החייב להנחות את הרמטכ"ל בתחום אחריותו של זה בשטח האופרטיבי, או שהוא מבחינת מפקד-עליון של צה"ל מתוקף היותו שר-ביטחון“.

„לא נקבע“. משמע: לא קיים. כפי שנאמר בשירו של הומוריסט יהודי-גרמני ידוע: „מפני שלא יכול להיות מה שלא צריך להיות“.

ממילא: „לא ראינו מתפקדנו להיכנס לעובי-הקורה של תיאום הסמכויות בין שלוש המערכות (הממשלה וראשה, שר-הביטחון והרמטכ"ל)“.

ומכאן קביעה הנשמעת ברגע הראשון כהגיונית וצודקת:

„אין אנו נזקקים אף לשאלה אחרת היכולה להישאל: האם עלינו כישורים מיוחדים או ניסיונו האישי של שר כלשהו — ובמקרה של שר-הביטחון, מר משה דיין, כישוריו וניסיונו בתור מי שהיה בעבר בעצמו ראש-המטה הכללי — יכול וצריך השר להגיע בתחומי אחריותו למסקנה אחרת, שונה או נוגדת את זו המוצעת לו פה“.

אחד על-ידי המומחים המיקצועיים שלו? —

עם כל הכבוד לוועדה, הרינו קובע כי זוהי קביעה מסמרת-שיעה, פסוק מפלצתי ממש, מבחינת עיוות הרברים.

ובלשון עממית: כאן קבור הכלב. כלב ענקי, כפי שגויזוכח מייד.

המפקד הראשי של צה"ל

ל שופט, בבואו לגזור את דינו של נאשם, לוקח בחשבון את מעמדו. הוא מחמיר בדינו של נאשם משכיל, נאור, היודע היטב מהי משמעותו של פשע, לעומת נאשם פרימיטיבי, שאינו מסוגל להבין את השלכות המעשה שעשה.

גם מבחינה זו אין לקביעה האמורה של ועדת-אגרנט בסיס לעמוד עליו.

אבל היא מופרכת מיסודה מבחינה חרבת יותר עמוקה: לוועדה לא נמסרה לחקירה פרשת תיאורטית, בכקשה להסיק ממנה

— אחת מאותן סיסמאות קלות, הגולדות כהרף עין, שאינן נבדקות לגופן כראוי, והעושות לאחר-מכן שמות בזירה המדינית. **שימת הדגש על „האחריות המיניסטריאלית“ של משה דיין היא החטאת-החמורה.**

אחריות מיניסטריאלית פירושה: השר אחראי, כלפי הכנסת והציבור, למישגים ולמחדלים המתרחשים בתחום משרדו. גם אם לא היתה לו יד במישגים אלה, וגם אם כלל לא ידע עליהם.

מיו שמעלה נגד דיין את סוגיית האחריות המיניסטריאלית כעניין עיקרי, נותן את ידו לפירוש זה: שהוא אחראי רק פורמלית, ובעקיפין, למה שהתרחש.

הוועדה עטה על תפיסה זו כמוצאת שלל רב, בשימחה בולטת. היא פוטרת את עצמה, ופותרת את הבעייה, בקביעה שעניינים של אחריות מיניסטריאלית אינם נוגעים לה, מפני שהיו עניין פוליטי, „לא ראינו כי מתפקדנו להביע דיעה על מה שעשוי להשתמע מאחריותם הפרלמנטרית (של שרים)... (זוהי) ביטודה שאלה פוליטיים מובהקות, ומכאן שסבורים אנו כי אין לנו לעסוק בה“.

הוועדה מסתמכת לצורך זה אפילו על אמגון רוביגשטיין, אחד מראשי תנועות-המחאה שצמחו לאחרונה, שהוא מומחה למישפט חוקתי.

אינני מזלזל בסוגייה של אחריות מיניסטריאלית, אך, עם כל האהדה למי שמעלה סוגייה זו, הרניני בא לטעון כי במיקרה המסויים שלנו זוהי סוגייה מישנית בהחלט.

אחריותו של משה דיין למחדלים הנוראים של יום-הכיפורים חורגת גימ בהרבה מתחום האחריות המיניסטריאלית. אין היא אחריות עקיפה ופורמלית בלבד, אלא אחריות ממשית, מעשית וישירה.

אילו נערכה חקירה אמיתית בעניין זה, היא היתה מגיעה למסקנה החד-משמעית שמשעה דיין נושא באחריות למחדלי יום-הכיפורים לפחות משתי סיבות חשובות יותר:

● **משה דיין היה המפקד הראשי של צה"ל עד לרגע פרוץ המליחמה.**

● **משה דיין היה האחראי העיקרי ל„קונצפציה“ של צה"ל, שהתיי**

מוטטה בעצם אותו רגע.

„תרגיל ורדיגר“

ה וועדה הרגישה היטב שמוקד אחריותו של משה דיין הוא במעמד הפיקודי, האופרטיבי, לגבי צה"ל.

יש לציין שהתחמקותה מנקודה זו היא מלאכת-מחשבת. תרגיל של לולינות הגיונית ומלולית.

כדי להבין אותה, יש לזכור את „תרגיל ורדיגר“.

המעשה שהיה, כך היה:

לפני מילחמת יום-הכיפורים, באחת מהופעותיו בפני קצינים, אמר ח"כ לובה אליאב ששר-הביטחון אינו צריך להיות מומחה צבאי, כשם ששר-הבריאות אינו צריך להיות רופא. כדי למלא את תפקידו החוקי, די שהיה פוליטיקאי מן השורה.

אורח, שיפקח על מערכת-הביטחון.

אליאב יכול היה להשתמש בדוגמת של לוי אשכול (או של דויד בן-גוריון, שלא היה לו מושג בענייני-ביטחון כאשר נמסר לתפקיד זה לפני קום המדינה.)